

HEYVANDARLIĞIN İNTENSİV İNKİŞAFI DÖVRÜN TƏLƏBİDİR

F.N.NƏSİBOV, N.M.HƏSƏNOV

AKTN Heyvandarlıq ET İnstitutu

Heyvandarlıq məhsullarını (ət, süd, yumurta və s.) artırmaq üçün yerli şəraitə adaptasiya olunmuş intraduksiya edilmiş heyvanlar üzərində damazlıq seleksiya işləri aparmaq lazımdır.

Açar sözlər: heyvandarlıq, intensiv inkişaf, ərzaq, ət, süd, biotexnologiya, məhsuldarlıq

Son illər dünya ictimaiyyətini narahat edən ərzaq təhlükəsizliyi Azərbaycan üçün də prioritet olaraq qalmaqdadır. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikası prezidentinin 25 avqust 2008-ci il tarixli 3004 sayılı Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramının icra edilməsi regionlarda infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsini təmin etmişdir.

Son illər dünya bazarında neftin qiymətinin ilbə-il aşağı düşməsi qeyri-neft sektorunun inkişafını gündəmə gətirmişdir. Bu baxımdan heyvandarlıq məhsulları istehsalı respublikamızın iqtisadiyyatının prioritet istiqamətlərindəndir. Çünki, əhalinin ərzaq məhsullarına olan tələbatının çox hissəsi heyvandarlıq məhsullarından əldə edilir. Bir çox sahələrdə olduğu kimi maldarlıqda da intensiv texnologiyalar, mütərəqqi bəslənmə və yemləndirmə tətbiq etməklə məhsuldarlığın artırılması aqrar elmin qarşısında duran ən başlıca vəzifələrdəndir.

Bu gün respublikamızda mövcud olan qaramal cinsləri resurslarından istifadə olunaraq ət, süd və yüksək keyfiyyətli dəri xammalı istehsalının artırılması çox vacib və önəmli problemdir. Çünki, insanların sağlam həyat tərzini ekoloji təmiz məhsulların təmini ilə sıx surətdə bağlıdır. Heyvandarlıq məhsullarına olan tələbatın yüksək olduğunu nəzərə alsaq Azərbaycan maldarlığının inkişaf etdirilməsinin böyük əhəmiyyəti vardır. Heyvandarlığın intensiv üsullarla inkişaf etdirilməsi, bu sahədə çalışan alim və mütəxəssislər qarşısında duran ən vacib bir məsələdir. Çünki, əhalinin ən vacib və keyfiyyətli zülalı olan ət, süd, yumurta və digər bu kimi ərzaq məhsulları məhz heyvandarlıq sahəsində əldə edilir. Ona görə də Azərbaycan xalqını kifayət qədər ekoloji baxımdan təmiz heyvandarlıq məhsulları ilə təmin etmək üçün elmi araşdırmalara böyük ehtiyac var.

Prezident İlham Əliyev 16 aprel 2014-cü il tarixdən "Aqrar sahədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi və institusional islahatların sürətləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" fərman imzalamışdır. Fərman Azərbaycanda aparılan aqrar islahatların davamı kimi bu sahədə idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi və aqrar elmin yenidən təşkili istiqamətində müvafiq tədqiqat institutlarının, eləcə də digər aidiyyəti qurumların fəaliyyətinin səmərəliliyi-

nin artırılması zərurətinin yarandığı bildirilmişdir. Sərəncama əsasən Azərbaycanda aqrar sahədə idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi və aqrar elmlərdə islahatların yeni mərhələsinin həyata keçirilməsi ilə bağlı xüsusi komissiya yaradılmışdır. Bu prezidentin əhalinin qida təhlükəsizliyinin təminatı istiqamətində atdığı dəyərli addımlardan biridir. Sərəncam idarəçilik sistemindəki pərakəndiliyin ortadan qaldırılmasını nəzərdə tutmaqla, kənd təsərrüfatının ən son texnologiyalar əsasında innovasiyalı inkişafını sürətləndirmək məqsədi daşıyır. Sərəncama əsasən aqrar sahədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi istiqamətində mühüm işlər həyata keçirilməyə başlanılmışdır. Kənd təsərrüfatının bütün sahələrində olduğu kimi, heyvandarlıq sahəsində də xeyli işlər görülmüşdür. Heyvandarlıq kənd təsərrüfatının əsas sahəsi olmaqla əhalinin ərzaq məhsulları ilə təmin edilməsində xüsusi əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alaraq, son illər ölkəyə xeyli sayda damazlıq heyvan gətirilmişdir. Lakin buda bir həqiqətdir ki, təkcə ölkəyə gətirilən heyvanların hesabına mal-qaranın cins tərkibinin kütləvi sürətdə yaxşılaşdırmaq mümkün olmayacaqdır. Mal-qaranın cins tərkibini yaxşılaşdırmaq, ət və süd istehsalını intensiv artırmaq üçün, birinci növbədə heyvanların süni mayalanmasını təşkil etməli və bu iş kütləvi formada aparılmalıdır.

Respublikamızda əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair dövlət proqramında əsas hədəflərdən biri, kənd təsərrüfatı məhsulları içərisində xüsusi çəkiyə malik olan heyvandarlıq məhsullarının keyfiyyətinin və iqtisadi səmərəsinin yüksəldilməsidir. Ona görə də, kəndli-fermer və özəl heyvandarlıq təsərrüfatlarında da dünya heyvandarlığında ən mütərəqqi texnologiya sayılan süni mayalandırmadan istifadə edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu işə heyvandarlığın bütün sahələrində seleksiya damazlıq işlərinin keyfiyyətinin artırılmasına zəmin yaradır. Respublikamızda kənd təsərrüfatı heyvanlarını kütləvi surətdə suni mayalandırmaq, onların cins tərkibini yaxşılaşdırmaq və məhsuldarlığını artırmaq işi ən vacib məsələlərdən biridir. Bu mütərəqqi üsuldan geniş miqyasda istifadə etməklə, yüksək məhsuldarlıq göstəricilərinə (ətlik, südlük, ətli-südlük v. s) malik

olan törədiciyə toxumu ilə ana heyvanları mayalandırmaqla qısırlığın və eyni zamanda cütləşmə zamanı cinsi yolla yayıla biləcək bir sıra xəstəliklərin qarşısını almaq mümkündür.

Süni mayalandırılma yüksək məhsuldarlıq və sağlamlıq göstəricilərinə malik olan törədicilərdən alınan toxumun xüsusi üsullarla emal edilərək süni yolla dişi heyvanlara köçürülməsidir. Süni mayalandırılmanın əsas məqsədi yeni məhsuldar cinslərin yaradılması və az məhsuldar olan yerli cinslərin daha məhsuldar cinslərlə əvəz edilməsinə nail olmaqdır.

Süni mayalandırmanın tətbiqi yaxşı törədici buğalardan geniş istifadəyə imkan və şərait yaradır. Belə ki, təbii cütləşdirmə zamanı hər 20-30 inəyə bir törədici buğa ayrıldığı halda, süni mayalandırılmanın tətbiqi nəticəsində bir törədici buğadan alınmış toxum ilə il ərzində 10-20 minə qədər inəyi mayalandırmaq olur. Bu prosesin təşkil edilməsinə çəkilən xərclər, müxtəlif sayda heyvanların təbii yolla mayalandırılması üçün lazım olan xərclərdən təqribən 100-200 dəfə azdır. Bu da heyvandarlıq məhsullarının maya dəyərinin aşağı salınmasına imkan verir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, süni mayalandırma prosesində heyvanlar arasında bir-bəşə əlaqə olmadığından, xəstəliklərə qarşı profilaktik mübarizədə bu üsul xüsusi üstünlüyə malikdir. Belə ki, təbii cütləşmə ilə yayılan bürsilyoz, vərəm, vibrioz, trixonomoz, balalıq yolunun və balalığın infeksiyaları və s. bu kimi heyvanların reproduktiv funksiyalarına çox ciddi təsir edən xəstəliklərə yoluxmasının qarşısını alır.

Süni mayalandırma yüksək məhsuldar heyvanların toxumlarından istifadə etməklə, məhsuldarlıq göstəricilərini təkmilləşdirmək, müxtəlif iqlim şəraitinə uyğunlaşan, yüksək məhsuldarlıq göstəricilərini nəsil-dən-nəsilə sabit keçirmək qabiliyyətinə malik olan, xəstəliklərə davamlı və möhkəm konstitusiyalı heyvan cinsləri yetişdirmək mümkündür. Bu da istehsal olunan heyvandarlıq məhsullarının maya dəyərinin aşağı düşməsinə imkan yaradır.

Beynəlxalq səviyyədə aparılmış çoxsaylı tədqiqatlar onu deməyə əsas verir ki, süni mayalandırma seleksiya işi üçün qiymətli genetik materiallar verir ki, bu da daha məhsuldar yeni heyvan cinslərinin yaradılmasına imkanlar açır. Aparılmış çoxsaylı tədqiqatlar onu deməyə əsas verir ki, yalnız optimal aqroekoloji mühitdə yüksək məhsul verə bilən, yəni intensiv tipli cinslər, sortlar və hibridlər artıq aqrar istehsalçıları qane etmir. Çünki, belə cinslər, sortlar və hibridlər, bir qayda olaraq, müxtəlif aqroekoloji şəraitə, xüsusən də əlverişsiz mühit şəraitinə düşdükdə stabil yüksək məhsul verə bilmirlər və öz məhsuldarlıqlarını xeyli azaldırlar ki, bu da fermerlərin potensial gəlirlərinin xeyli hissəsinin itirilməsinə səbəb olur.

Odur ki, ötən əsrin sonlarından başlayaraq heyvandarlıqda və bitkiçilikdə seleksiyanın yeni prioritet istiqaməti-adaptiv seleksiya formalaşmış və mühit şəraitinin geniş tərəddüdünə daha yaxşı uyğunlaşa bilən, əlverişsiz mühit faktorlarının təsirinə daha dözümlü olan plastik heyvan cinslərinin və bitki sortlarının yaradılmasına başlanılmışdır. Bu istiqamətdə ölkəmizdə akademik C.Əliyevin rəhbərliyi altında böyük işlər görülmüş, müxtəlif kənd təsərrüfatı bitkilərinin, o cümlədən buğdanın bir çox yüksək məhsuldar və ekoloji cəhətdən dözümlü sortları yaradılmışdır. Heyvandarlıqda da bu problem mühüm praktiki əhəmiyyət kəsb edir. Çoxsaylı ədəbiyyat məlumatlarından da məlum olduğu kimi, heyvandarlıq məhsulları istehsalını artırmaq üçün yerli cinslərlə, yüksək məhsuldarlığa malik introduksiya edilmiş heyvan cinslərinin çarpazlaşdırılması günün reallığıdır. Ona görə də heyvandarlıq məhsulları (ət, süd, yumurta və.s.) istehsalını artırmaq üçün yüksək məhsuldarlığı ilə seçilən və xarici ölkələrdən introduksiya edilmiş heyvan cinsləri yerli şəraitə adaptasiya olunaraq seleksiya-damazlıq işlərinə cəlb edilməlidir.

Məlum olduğu kimi, hər bir canlı orqanizm ətraf mühitlə sıx təmasda yaşayır. Bu da onların böyümə və inkişafına eləcə də məhsuldarlığına böyük təsir göstərir. Ətraf mühitin ən başlıca faktorlarından biri yem amilidir. Yemlərin qidalılıq dəyəri heyvanların məhsuldarlığına və onun keyfiyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Ona görə də heyvanların yemləndirilməsində istifadə edilən hər bir yemin biokimyəvi tərkibi analiz edilərək onların produktiv və reproduktiv göstəricilərinə təsiri ətraflı öyrənilməlidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyevin 12 yanvar 2015-ci il tarixdə imzaladığı 988 sayılı sərəncama əsasən 2015-ci il "Kənd təsərrüfatı ili" elan edilmişdir. Bu sərəncamı rəhbər tutaraq 17 aprel 2015-ci il tarixdə Nazirlər Kabineti 109 sayılı qərar imzalamışdır. Qərara əsasən Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Aqrar Elm Mərkəzinin tabeliyində olan İpəkçilik İnstitutunun arıçılığa və ipəkçiliyə dair şöbə və laboratoriyaları Heyvandarlıq Elmi-Tədqiqat İnstitutunun tərkibinə verilmişdir. Bu da Azərbaycan xalqının qədim və gəlirli məşğuliyyət növləri olan ipəkçiliyin və arıçılığın elmi əsaslarla inkişaf etdirilməsinə stimül verir.

Biz də Heyvandarlıq Elmi Tədqiqat İnstitutunun elmi əməkdaşları olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyevin kənd təsərrüfatı sahəsində həyata keçirdiyi islahatları dəstəkləyir, aqrar istehsalın inkişafı naminə imzaladığı fərmanları, sərəncamları, qərarları kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına dövlət qayğısı kimi qiymətləndiririk.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 25 avqust 2008-ci il tarixli 3004 sayılı sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "2008-2015-ci il illərdə Azərbaycan Respublikasında əhalinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramı". 2. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 12 yanvar 2015-ci il tarixli "Kənd Təsərrüfatı ili" elan

edilməsi haqqında 988 sayılı sərəncamı. WWW. President.az/dokument/orders. 3. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin tabeliyində olan Elmi Tədqiqat İnstitutlarının Təkmilləşdirilməsinə dair " 109 sayılı qərar. WWW. Cabmin.gov.az. 4.F.N.Nəsimov, Heyvandarlıq intensiv inkişaf etdiriləcək, 525- ci qəzet, 14 noyabr 2015.

Интенсивное развитие животноводства востребование времени

Ф.Н.Насибов, Н.М. Гасанов

Чтобы повысить производство животноводческих продуктов (мяса молока, яиц и др.) надо проводить селекционно-племенные работы на интродуцированных животных адаптированных к местным условиям.

Ключевые слова: животноводство, интенсивные развития, продукт, мясо, молоко, биотехнология, продуктивность

Intensive livestock development vostrebovanie time

F.N.Nasibov, N.M. Hasanov

To increase the production of livestock products (meat and milk eggs etc.) Must be carried out breeding work on the intraduksiya animals adapted to local conditions.

Key words: livestock farming, intensive development of the product, meat, milk, biotechnology, productivity
